

content/uploads/2016/01/STEM_memorandum_FINAL_%D0%9011.pdf

6. Морзе Н.В., ВарченкоТроценко Л.О., Гладун М.А. Основи робототехніки: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2016. 184 с.
7. Патрикєєва О. О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні. Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. 2016.
8. Harrison, M. Supporting the T and the E in STEM: 2004–2010. Design and Technology Education: An International Journal, 2011. 16(1), pp.17–25.
9. Langdon, D., McKittrick, G., Beede, D., Khan, B., & Doms, M. STEM: Good jobs now and for the future. Washington, DC: U.S. Department of Commerce. URL: http://www.esa.doc.gov/sites/default/files/stemfinaljuly14_1.pdf.
10. Morel, N. J. Setting the Stage for Collaboration: An Essential Skill for Professional Growth. Delta Kappa Gamma Bulletin, 2014. 81(1), pp.36-39.
11. Partnership For 21st Century Skills. Framework for 21st Century Learning. Retrieved on June 11, 2015. URL: <http://www.p21.org/our-work/p21-framework>.
12. Peters-Burton, E. E., Lynch, S. J., Behrend, T. S., & Means, B. B. Inclusive STEM high school design: 10 critical components. Theory Into Practice, 2014. 53(1), pp.67–71.
13. STEM Innovation Task Force (2014). STEM 2.0 An Imperative For Our Future Workforce. Retrieved on June 12, 2015 URL: <http://stemconnector.org/sitf>

Надольська В. В.,

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
nadolsk65@gmail.com*

РОБОТА ВОЛИНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ З ДИТЯЧОЮ Й УЧНІВСЬКОЮ АУДИТОРІЄЮ: ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІТНІ ПРАКТИКИ

У статті проаналізовано діяльність Волинського краєзнавчого музею із дитячою та учнівською аудиторією, роль музейної педагогіки у налагодженні різноманітних форм комунікації з названими віковими групами відвідувачів. Звернуто увагу на впровадження у культурно-освітню роботу музею новітніх інтерактивних практик та їх позитивний вплив на формування культури участі, розвиток дієвої особистості.

Ключові слова: музейна педагогіка, Волинський краєзнавчий музей, дитяча аудиторія, учнівська аудиторія, музейні практики, музейна комунікація. культура участі.

The article elucidates the activities of the Volyn Regional Museum dealing with the children and students audience. In the focus is the significance of museum pedagogy in establishing effective communication forms with the mentioned age categories of museum visitors. The article highlights the issues of implementing the latest interactive practices into cultural-educative activities of the museum and their

importance for the development of the culture of an individual's involvement into cultural processes of the region.

Keywords: museum pedagogy, Volyn Regional Museum, children's audience, student audience, museum practices, museum communication, culture of participation.

Музей як науково-дослідний та культурний заклад будь-якої держави не лише виконує функції збереження історико-культурної спадщини, але є однією із провідних інституцій, яка бере активну участь у формуванні національної ідентичності, патріотизму, любові до рідного краю. Саме на початку XXI ст. відбувається переосмислення значення і місії музею у соціумі та визнання важливості і перспективності саме освітньої і виховної функцій у його діяльності. Їх пріоритетність детермінує особливу увагу до розвитку теорії і практики музейної педагогіки, яка досліджує освітньо-виховні цілі суспільства відповідно до специфічних форм музейної комунікації, та одночасно є особливою практичною діяльністю, орієнтованою на передачу культурного досвіду в умовах музейного середовища [13, с. 68].

Сучасна музейна педагогіка розвивається в руслі проблем музейної комунікації і спрямована в першу чергу на вирішення завдань активізації творчих здібностей особистості. З цією метою розробляються різноманітні методики роботи з відвідувачами, які дозволяють змінити їх роль і позиції в музейно-педагогічному процесі. Музейна педагогіка базується на диференційованому підході до різних категорій відвідувачів, однак її основна увага зосереджена на дитячій і підлітковій аудиторії. Провідною тенденцією музейної педагогіки стає перехід від одиничних й епізодичних контактів з відвідувачами, до створення багаторівневої системи музейної освіти, залучення до музею і культури найширшої аудиторії [9, с. 318].

Одним з головних осередків розвитку освіти та культури Волинської області є Волинський краєзнавчий музей, у структурі якого функціонує п'ять відділів – Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки, Художній музей м. Луцька, Музей волинської ікони, Музей історії Луцького братства та Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського. Співробітники музею активно впроваджують у практику діяльності закладу моделі, методи і принципи музейної педагогіки. Дитяча та учнівська аудиторія завжди була найчисельнішою ланкою серед відвідувачів музею, і тому робота саме з цими категоріями екскурсантів є найбільш вагомою складовою у його роботі.

На розвиток і виховання дітей у музейному просторі орієнтовані різноматематичні заходи, які враховують вікові особливості та запити відповідних груп відвідувачів. Найбільш поширеними з них є екскурсії. У Волинському краєзнавчому музеї (далі – ВКМ) зберігаються комплекси матеріалів, які розповідають про життя і діяльність відомих людей краю, історичних постатей,

діячів літератури та мистецтва. Зокрема, ВКМ є базою для проведення музейних екскурсій за темою «Леся Українка і родина Косачів». У музеї також створений лекторій «Леся Українка і Волинь», який включає в себе лекції «Волинськими стежками Лесі Українки», «Луцький період в житті і творчості Лесі Українки», «Жінка з родини Драгоманових (Олена Пчілка)», «Леся Українка в Колодяжному», «Волинь у житті і творчості Лесі Українки», «Вшанування пам'яті родини Косачів» [3, арк. 7]. В умовах загальної інформатизації та домінування електронної інформації особливо важливим є те, що екскурсія забезпечує живу взаємодію з реальними об'єктами культури.

Упровадження в традиційну екскурсію новітніх форм роботи з дитячою та шкільною аудиторією, диференційованого підходу до різновікових відвідувачів сприяє розвитку зацікавленості музейними предметами, дослідженню і вивченню нового у музеї завдяки безпосередній участі у дійстві. Організація у музейному середовищі командної роботи та творчості пов'язана з проведенням інтерактивних екскурсій-квестів або екскурсій з елементами квесту, гри, театралізації. Для вихованців дитячих садків та учнів молодших класів шкіл міста Луцька такими стали екскурсії-квести «Мова іконописного мистецтва», екскурсії – зоологічні квести «Слідами звірів» та ін. [7, с. 335]. До інтерактивної програма для дошкільнят та учнів молодших класів «Чарівні пори року» входять 4 екскурсії-казки – «В гостях у золотої осені», «Зимова казка», «Ой весна-красна, що ти нам, веснонько, принесла», «Літо-літечко – радіють діточки» (їх проводять герої народних казок: Бабуся-казкарка, Лісовичок, Пори року), екскурсія-гра експозицією відділу природи «Мандрівка в рідну природу», а також низка заходів до календарних свят: Дня птахів, Міжнародного Дня захисту тварин [6, арк. 9]. Все це – театралізовані дійства з іграми, вікторинами, загадками та музичними номерами, які базуються на традиційних обрядах, звичаях. Поєднуючи в собі можливості діалогу, інтерактивності та власне ігрових засобів, вони є універсальною формою знайомства із музейною збіркою. У роботі з дитячою аудиторією така комунікація характеризується динамічністю, рухливістю, активною аналітичною та дослідницькою роботою, поєднує освітню, виховну та дозвілльєву функції.

У ВКМ ведеться активна виставкова робота. Постійно здійснюється підготовка виставок – етнографічних, краєзнавчих, історичних, персональних, фотодокументальних, фотовиставок. Виставки – стаціонарні та пересувні – присвячуються актуальним питанням сучасності: значним політичним подіям, культурним явищам, ювілеям, важливим проблемам, цікавим подіям минулого і сьогодення. Вони підвищують доступність, суспільну значимість музейних колекцій (виставки фондів), оперативно вводять в обіг наукові досягнення музею (звіти по експедиціях, демонстрація реставраційних робіт, нових надходжень). Важливими у виставковій діяльності є й експозиції, які презентують творчу діяльність школярів та

учнівської молоді. Так, у 2022 р. в музеї були представлені роботи учнів Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І. Стравінського – виставки «Інтерпретація простору. Переплетіння» (плетіння з природних матеріалів) та «Форми. Ритми. Орнаменти» (образотворче мистецтво) [8, с. 265].

Популярністю серед дитячої й учнівської аудиторії користуються виставки на етнографічну тематику, які організовують працівники відділу етнографії та народних ремесел ВКМ (гончарство, ткацтво, вишивка, писанкарство). Виставкові проекти знайомлять з майстрами того чи іншого виду народного мистецтва, але у контексті історії промислу з показом знятих праці, географії осередків, розповідей про сучасних майстрів або популяризаторів цієї справи. Наприклад, на виставці «Щоб на зупинився гончарний круг», крім історії від часів неоліту до сьогодення, розповідалося про цілий осередок – село Кульчин і його народних майстрів. Окремо на виставці експонувалися роботи найбільш знаного в наш час майстра гончарної справи Ковальчука Володимира Юхимовича [12, с. 86]. Більшість таких виставок супроводжується й демонстрацією процесів виготовлення предметів народної культури, проведенням майстрами народної творчості майстер-класів (виставки «Осяяна сонцем» та майстер-клас від Анни Дейнеги з виготовлення солом'яного павука, «Спогади Трипільля» та майстер-клас від Тетяни Погуральської із Нетішина, тощо) [8, с. 263].

Організація художньо-творчої діяльності відвідувачів музеїв за допомогою майстер-класів, їх художня освіта та естетичне виховання на традиційних видах народного мистецтва є однією з найбільш ефективних форм залучення учнівської музейної аудиторії до традиційної культури українського народу. Для розвитку творчих здібностей різновікової аудиторії, дітей і школярів зокрема, у ВКМ створено музейну майстерню «Пташка» (2019 р.). Тут також проводяться інтерактивні заняття (наприклад, «Що це за дійство?» з виготовленням персонажів до лялькового вертепу; майстер-клас із приготування куті; інтерактивна лекція «До Дмитра дівка хитра, а до Михайла...»), заходи «Канікули в музеї» [7, с. 331; 8, с. 264] та ін. Виготовлення дітьми лялькомотанок, виробів з соломи, вертепних масок, навчання петриківському розпису сприяє активному включенню відвідувачів у процес діяльності; розумінню, засвоєнню і творчому застосуванню знань при вирішенні практичних завдань; накопиченню умінь, навичок, способів діяльності та комунікації, розкриттю нових можливостей відвідувачів; дає емоційний поштовх для подальшої пошукової активності учасників.

Для дошкільнят і учнівської молоді проводяться свята, лекції, ранки, зустрічі з відомими особистостями Волинського краю. Співробітниками музею розроблені сценарії і проводяться дитячі ранки «В гостях у золотій осені», «Корзинка грибника», «Ой хто, хто Миколая любить?», свято Червоної калини, вечір «Ми матір називаємо святою» (до Дня Матері) [5, арк. 8]. У

Колодяжненському літературно меморіальному музеї-садибі Лесі Українки традиційно проводяться дитячі ранки «Весняне дійство творить чудеса», у дитячому садочку «Журавлик» – заняття з програми «Музейного всеобучу».

Тематика заходів для школярів постійно розширюється і пов'язана з циклом календарної обрядовості і традицій українського народу (дитячий ранок «На щастя, на здоров'я, на Новий рік!», різдвяне дійство «Ясен світ Коляди», тематичний вечір «Писанковий дивосвіт», свято Святого Миколая, свято «Народні традиції» та ін.), краєзнавством Волині (дитячі ранки – «Волинь моя дзвінкий, квітучий край», «День зустрічі птахів», тематичні вечори «Т. Г. Шевченко і Волинь», «Найрідніший рідний край Волинь», «Воїни світла», вечір-портрет «С. М. Цинкаловський» та ін.) [4, арк. 10–11], історією України (вечір-реквієм до дня пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр., тематичні вечори «Матері Божій! Матері земній! Матері Україні! Присвячується», «Діти і війна», «Дорога за океан» (до річниці еміграції українських поселенців у Канаду) та ін.) [8, с. 263]. До початку навчального року в музеї організовують День знань для учнів шкіл м. Луцька.

Можливості для виявлення і розвитку творчих здібностей особистості створює діяльність у ВКМ гуртків і шкіл. У їх роботі пізнавальні елементи поєднуються з творчими. Для того, щоб інтерактивне навчання було успішним і відіграло роль у творенні музейного іміджу, враховуються наступні аспекти: зацікавлена аудиторія, інформаційна насиченість, можливість для дискусій, практичні завдання, відгуки учасників, висновки викладача.

При ВКМ уже більше 20 років у період підготовки до Великодня діє школа писанкарства «Чарівний писачок». Початок цій справі ще у 1990 р. дала художниця Олена Романюк. Музей пропонує всім бажаючим навчитись розписувати воском і фарбувати пасхальні яйця у традиціях волинської писанки [11, с. 103]. Метою занять є залучення молоді й дорослих до вивчення весняних звичаїв і обрядів Волинського краю та набуття практичних навичок традиційного воскового розпису. З 1994 р. у ВКМ проводиться щорічний обласний конкурс до Великодніх свят на кращу писанку Волині. У ньому беруть участь як знані майстри так і юні початківці. У 2002 р. в конкурсі взяли участь наймолодші учасники віком 11–12 р. – учні Володимирської дитячої художньої школи під керівництвом І. Ю. Надюкової [3, арк. 8]. Така форма роботи дозволяє відроджувати в краї призабуті традиції писанкарства.

У Колодяжненському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки для дітей шкільного віку з 2015 р. діє літературний гурток «Лесине джерельце» [7, с. 339]. 22 березня 2016 р. літературною акцією «Поетичний простір», присвяченою Всесвітньому дню поезії, при ВКМ започаткував свою роботу «Музейний клуб» [2].

Для вступників до ЗВО підготовлено і реалізується проєкт «Готуємось до

ЗНО з історії разом з музеєм», у рамках якого учні 10 та 11 класів можуть поглиблювати свої знання з історії, познайомитися з пам'ятками різних історичних періодів, експозиціями музею [8, с. 266].

Починаючи з 2002 р. у краєзнавчому музеї відбувається обласний конкурс різдвяно-новорічної атрибутики «Над Вертепом зоря ясна». Ініціатором проведення таких конкурсів став відомий етнограф та фольклорист О. Ф. Ошуркевич, а організаторами – колеги управління культури та освіти і науки Волинської облдержадміністрації спільно з ВКМ. Його метою є виявлення, вивчення, збереження та популяризації народних традицій, звичаїв та обрядів, пов'язаних зі святкуванням Різдва Христового, Нового року та Водохреща, розвитку духовності, піднесення творчої активності дітей та молоді. Його конкурсанти – це шкільна та студентська молодь. Юні учасники конкурсу втілюють свої новорічні фантазії у дивовижних виробках та різдвяно-новорічних композиціях, які згодом можуть бути представлені на тематичній виставці [10, с. 89].

На базі Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки традиційно проводиться обласний конкурс читців «Мій любий краю», присвячений дню народження Лесі Українки [5, арк. 11].

У музейних заходах ВКМ активну участь беруть учні та вчителі Луцької музичної школи № 1, дитячої філармонії, училища культури і мистецтв, гуртківці Центру туризму, спорту та екскурсій, учасники зразкового театрального колективу «Дивоцвіт» при Луцькому палаці учнівської молоді та ін. [2].

У 2018–2019 рр. співробітниками відділу давньої історії ВКМ розроблено програму музейної освіти «Activity», яка базується на практичних завданнях, що є ключовим моментом у створенні середовища, де кожен має можливість вчитися та висловлювати власні ідеї. Програма об'єднала низку послідовних освітньо-пізнавальних завдань, базою для яких стали експозиція, виставки та фондові матеріали ВКМ (інтерактивне вивчення матеріальної археологічної спадщини, виготовлення глиняного посуду за стародавніми технологіями, відтворення давніх занять, інтелектуальна гра з використанням навчальної онлайн-платформи «Kahoot»). Усі завдання спрямовані на пізнання музею, вивчення археології, історії та культури давньої Волині [1, с. 72–73].

В обласному краєзнавчому музеї, його відділах та філії щороку проводяться Дні відкритих дверей до Дня Незалежності України, Міжнародного дня музеїв, Міжнародного дня захисту дітей та Дня знань.

Отже, нерозривний зв'язок музейної педагогіки та музейної комунікації здійснюється у Волинському краєзнавчому музеї через розгортання експозиційно-виставкової діяльності, підготовку тематичних екскурсій та лекторіїв, організацію музейних клубів та просвітницьких програм. Інтерактивні заходи установи розраховані на цільові групи, серед яких – дошкільнята і школярі молодшого, середнього і старшого віку, учні коледжів. Завдяки розвитку музейної комунікації музейні колекції виступають вже не лише

невичерпним джерелом для дослідницької діяльності, але є важливим засобом духовного розвитку суспільства, зокрема, його підростаючого покоління. Важливою складовою взаємодії музею та аудиторії виступає партисипація – культура участі – та доступність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верба Т., Зозуля А. Програма музейної едукації «Activity» Волинського краєзнавчого музею. Культурна спадщина: інноваційні підходи та сталий розвиток. Тези доп. Міжнар. науково-практ. конф., м. Львів, 9 листоп. 2022 р. Львів, 2022. С. 72–73.
2. Волинський краєзнавчий музей. URL: <https://volynmuseum.com/> (дата звернення: 23.11.2023).
3. Державні та громадські музеї Волинської області в 2002 році (порівняльно-довідковий матеріал). Науковий архів ВКМ.
4. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею за 2008 р. Науковий архів ВКМ.
5. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею за 2011 р. Науковий архів ВКМ.
6. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею за 2012 р. Науковий архів ВКМ.
7. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2015 році. Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 8 / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 322–346.
8. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2022 році. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 13 / Департамент культури, молоді та спорту Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк: ПП «Волинська друкарня» 2023. С. 261–278.
9. Костюк О. Музейна педагогіка на сучасному етапі. Волинський музей: історія і сучасність: Наук. зб.: вип. 4. Луцьк, 2009. С. 317–320.
10. Кузьмич Н. «Де коза ходить, там житечко родить» (Конкурси різдвяно-новорічної атрибутики у Волинському краєзнавчому музеї). Волинський музей: історія і сучасність. Наук. зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф., Луцьк-Колодяжне, 18–19 травня 2004 р. Луцьк, 2004. Вип. 3. С. 89–90.
11. Мірошніченко-Гусак Л. «Доки пишуть писанки – доти буде світ» (До 10-річчя проведення у Волинському краєзнавчому музеї обласного конкурсу на кращу писанку Волині). Волинський музей: історія і сучасність. Наук. зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф., Луцьк-Колодяжне, 18–19 травня 2004 р. Луцьк, 2004. Вип. 3. С. 103–105.
12. Мірошніченко-Гусак Л. Взаємозв'язок музею і школи на прикладі етнографічних виставок. Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 5. : Музейна педагогіка. Теорія і практика / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2013. С. 85–89.
13. Рябчикова Ф., Надольська В. Місце музейної педагогіки у системі наукових знань. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матер. Другої наук.-практ. конф. (25–26 вересня 2014 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2014. С. 67–69.